

«Μίνι-Natura» στην Κρήτη για μοναδικά αυτοφυή είδη

«Παράδεισος» βιοποικιλότητας το νησί, παρά τις επεμβάσεις των ανθρώπων

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΙΑΛΙΟΥ

Παρά τη βόναυση «ανάπτυξη» που έχει τις τελευταίες δεκαετίες γνωρίζεται ένας «παράδεισος» βιοποικιλότητας: 1.734 διαφορετικά είδη φυτών έχουν καταγραφεί ως αυτοφυή στο νησί, από τα οποία το 10% φυτών είναι μόνο στην Κρήτη και πουθενά αλλού στον κόσμο. Τα 66 από τα αυτοφυή είδη της Κρήτης θεωρούνται απειλούμενα, ενώ 120 είδη προστατεύονται από την ελληνική και τη διεθνή νομοθεσία. Η προστασία των ειδών αυτών ήταν ο στόχος ομάδας επιστημόνων, που δημιούργησε ένα δίκτυο από επτά... «μίνι-Natura», προκειμένου να τα μελετήσει και να τα προφυλάξει.

Το πιλοτικό δίκτυο των επτά περιοχών Μικρο-Αποθεμάτων Φυτών -ή ΜΑΦ, χάριν συντομίας- δημιουργήθηκε στη Δυτική Κρήτη από επιστημονική ομάδα του Τμήματος Βιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (με τη συνεργασία του Μεσογειακού Αγρονομικού Ινστιτούτου Χανίων, τη Διεύθυνση Δασών Χανίων και του Περι-

φερειακού Ταμείου Ανάπτυξης Κρήτης) στο πλαίσιο του κοινοτικού προγράμματος Life Nature 2004. Η ιδέα του καθορισμού μικρών περιοχών για την προστασία κάποιου απειλούμενου είδους ή ενός μικρού οικοσυστήματος προήλθε από την Ισπανία. «Μέσα σε μια 15ετία, οι Ισπανοί δημιούργησαν ένα δίκτυο από 300 ΜΑΦ, άλλες σε δημόσια γη και άλλες σε ιδιωτική», εξηγεί ο επικεφαλής του προγράμματος, πρόεδρος του Τμήματος Βιολογίας κ. Κώστας Θάνος. «Στόχος των ΜΑΦ είναι να βοηθήσουν στην προστασία και διαχείριση απειλούμενων στοιχείων της κλωρίδας: είτε για κάποιο συγκεκριμένο φυτό είτε για να λειτουργήσουν ως ομπρέλα για ένα σύνολο. Για παράδειγμα, σε μία από τις κρητικές ΜΑΦ υπάρχουν περισσότερα από 200 είδη! Δημιουργώντας ένα μωσαϊκό από περιοχές μικρο-αποθεμάτων φυτών, που καθεμία έχει έκταση το ανώτερο 200 στρέμματα, συμπληρώνεις το δίκτυο των Natura, εστιάζοντας στα σημεία όπου πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή».

Υπέροχα, αλλά σπάνια θαύματα της φύσης, όπως το άνθος της φωτογραφίας (*hypericum aciferum*) βρίσκονται σε κάθε μας βήμα. Ένα πρόγραμμα επιστημόνων στη Δυτική Κρήτη υπέδειξε έναν νέο τρόπο προστασίας τους.

Περιοχές μικρο-αποθεμάτων φυτών, που κάθε μία έχει έκταση το ανώτερο 200 στρέμματα.

Πώς δημιουργείται, λοιπόν, μια περιοχή ΜΑΦ; Κατ' αρχήν, έπεται από μελέτη επιλέγονται τα είδη που είναι ανάγκη να προστατευθούν και οι τοποθεσίες όπου αυτά απαντούν. «Στη συνέχεια, η περιοχή οριοθετείται με κάποια σημάδια και τοποθετούνται ενημερωτικές πινακίδες. Μόνο σε μία περίπτωση περιφράξαμε μία έκταση λίγων στρεμμάτων και αυτό κατόπιν συμφωνίας με τους ντόπιους, προκειμένου να προστατεύσουμε μία σπάνια ορχιδέα από τη βόσκηση».

Το πρόγραμμα δημιουργίας ΜΑΦ στη Δυτική Κρήτη διήρκεσε τρία χρόνια και στο πλαίσιο του καθορίστηκαν επτά περιοχές: οι έξι αφορούσαν την προστασία κάποιου απειλούμενου είδους της κρητικής κλωρίδας και η έβδομη ενός μικρού οικοσυστήματος, με «κεντρικό» είδος τον αυτοφυή φοίνικα. Τον καθορισμό των περιοχών συμπλήρωσαν προγράμματα δραστηριοποίησης και ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού. «Εντός των επομένων μηνών πρόκειται να υπογραφεί από την Περιφέρεια Κρήτης απόφαση με την οποία οι επτά ΜΑΦ θα χαρακτηρίζονται καταφύγια άγριας ζωής. Κι αυτό για να αποκτήσουν κάποιες μορφές νομική προστασία ενάντια λ. χ. στη διάνοιξη δρόμων ή την οικιστική δραστηριότητα». Η νομική προστασία πάντως δεν

αρκεί. «Υπάρχει μια μεγάλη συζήτηση για την τύχη των προγραμμάτων Life μετά την ολοκλήρωσή τους - χαριτολογώντας οι Ευρωπαίοι μιλούν για το... After-Life, δηλαδή τη μετά θάνατον «ζωή» αυτών των προγραμμάτων», λέει ο κ. Θάνος. «Ταυτόχρονα, ο καθορισμός περιοχών προστασίας, μικρών ή μεγάλων, δεν επαρκεί αν δεν υπάρχει μια συνεχής διαχειριστική προσπάθεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι περιοχές Natura της Κρήτης: μόνο μία διαθέτει φορέα διαχείρισης, αυτή των Λευκών Ορέων, ο οποίος όμως είναι ουσιαστικά ανύπαρκτος. Την ίδια στιγμή, ο κόσμος παραμένει δύσπιστος απέναντι στις απαγορεύσεις, αφού δεν του δίνονται αντισταθμιστικά οφέλη, ούτε του προτείνεται μια σοβαρή εναλλακτική λύση για ήπια ανάπτυξη».

Hypericum aciferum

Απαντάται μόνο στα Σφακιά...

Φύεται μόνο σε παραθαλάσσια βράχια στην περιοχή Σφακίων (ανάμεσα στη Σούγια και την Αγία Ρούμελη) και πουθενά αλλού στον πλανήτη. Είναι πολυετής χαμηλός έρπων θάμνος, με ύψος 20-30 και μήκος 130 εκατοστά.

Ανθίζει από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβριο και τα άνθη του είναι μικρά και κίτρινα. Περιγράφηκε για πρώτη φορά από τον Ελβετό βοτανολόγο Werner Greuter το 1965.

• Στο πλαίσιο του προγράμματος ορίστηκε για την προστασία του περιοχή ΜΑΦ 65 στρεμμάτων στην περιοχή Φουρνωτή της Αγίας Ρούμελης.

Androsymbium rechingeri

Πουθενά αλλού στον πλανήτη

Φύεται σε μικρές περιοχές στις παρυφές της δυτικής Κρήτης (νησίδα Ημερη Γραμβούσα, Φαλάσσαρνα, Ελαφονήσι) και πουθενά αλλού στον πλανήτη. Είναι μικρό βολβώδες πολυετές φυτό, που ανθίζει από τον Δεκέμβριο έως τον Φεβρουάριο. Κάθε φυτό έχει περισσότερα από 4 λευκά άνθη, με μικρές μοβ ριγές. Τα σπέρματα ω-

ριμάζουν μέσα στις κάψες και τα υπέργεια μέρη του φυτού ξεραίνονται τέλη Μαΐου προς αρχές Ιουνίου. Περιγράφηκε για πρώτη φορά το 1967, από τον Ελβετό βοτανολόγο Werner Greuter.

• Στο πλαίσιο του προγράμματος ορίστηκε για την προστασία του περιοχή ΜΑΦ 20 στρεμμάτων στην νησίδα Ελαφονήσι.

Οικότοπος με *Phoenix theophrasti*

Σπάνιο είδος οι φοίνικες στο Βάι

Απαντάται στην Κρήτη και στη νοτιοδυτική Τουρκία σε αμμόδεις υγρές κοιλάδες ή βραχώδεις περιοχές κοντά στη θάλασσα και είναι σπάνιο είδος φοίνικα. Το πιο γνωστό δάσος με *Phoenix theophrasti* βρίσκεται στο Βάι. Είναι είδος δίοικο, δηλαδή με δένδρα που φέρουν μόνο αρσενικά ή θηλυκά άνθη. Φθάνει σε ύψος τα 10 μέτρα και παρά-

γει παραφύαδες. Ανθίζει από τον Απρίλιο έως τον Μάιο και τα σπέρματά του ωριμάζουν τον Οκτώβριο. Περιγράφηκε για πρώτη φορά από τον Ελβετό βοτανολόγο Werner Greuter το 1967.

• Στο πλαίσιο του προγράμματος ορίστηκε για την προστασία του περιοχή ΜΑΦ 22 στρεμμάτων στην περιοχή Χρυσοσαλίτισσας.

Nepeta sphaciotica

Πολυετής αρωματικός θάμνος

Φύεται μόνο σε μια βραχώδη πλαγιά σε υψόμετρο 2.300 μέτρων, βόρεια της κορυφής Σβουριχτή των Λευκών Ορών στη Δυτική Κρήτη και πουθενά αλλού στον πλανήτη.

Πρόκειται για έναν πολυετή αρωματικό θάμνο, ο οποίος φθάνει σε ύψος μέχρι τα 20 εκατοστά. Ανθίζει τον Αύγουστο και τα άν-

θη του είναι λευκά με χαρακτηριστικές πορφυρορόδινες κηλίδες. Το φυτό εντοπίστηκε και περιγράφηκε για πρώτη φορά από τον Αγγλο βοτανολόγο Peter Davis το 1950.

• Στο πλαίσιο του προγράμματος ορίστηκε για την προστασία του περιοχή ΜΑΦ 48 στρεμμάτων στην κορυφή Σβουριχτή.

Bupleurum kakiskalae

Ανθίζει στο τέλος της ζωής του

Φύεται στην περιοχή Λινοςέλι των Λευκών Ορέων σε κάθετους και απότομους γκρεμούς και πουθενά αλλού. Ζει έως 12 έτη, αλλά ανθίζει και καρποφορεί μόνο μία φορά, στο τέλος της ζωής του. Ανθίζει Ιούλιο με Αύγουστο, με μια επιβλητική ταξιανθία μήκους ενός μέτρου. Τα άνθη του είναι μικρά και κίτρινα. Λίγα κα-

ταφέρουν να επιβιώσουν λόγω της βόσκησης και του ανταγωνισμού από άλλα φυτά στην περιοχή. Περιγράφηκε για πρώτη φορά από τον Ελβετό βοτανολόγο Werner Greuter το 1967.

• Στο πλαίσιο του προγράμματος ορίστηκε για την προστασία του περιοχή ΜΑΦ 10 στρεμμάτων στο Λινοςέλι.

Cephalanthera cucullata

Σε υψόμετρο 700 ως 1.500 μέτρων

Είναι είδος ορχιδέας και φύεται σε δασώδη μέρη στα βουνά όλης της Κρήτης, σε υψόμετρο 700-1.500 μέτρων και πουθενά αλλού στον κόσμο. Πρόκειται για ένα πολυετές ποώδες φυτό με κοντά, έρποντα ριζώματα. Το ύψος του φθάνει έως και τα 30 εκατοστά και εμφανίζεται έως και 24 άνθη, την περίοδο από Μάιο έως Ιούνιο. Στα τέλη του Ιου-

νίου ωριμάζουν τα σπέρματά του και τα υπέργεια μέρη του φυτού ξεραίνονται. Περιγράφηκε για πρώτη φορά από τον Γάλλο φυσιολόγο Vixtor Raulin το 1845.

• Στο πλαίσιο του προγράμματος ορίστηκε για την προστασία του περιοχή ΜΑΦ 120 στρεμμάτων κοντά στο χωριό Κουστογιέρακο του Ανατολικού Σελίνου.

Anthemis glaberrima

Μοιάζει και μυρίζει σαν χαμομήλι

Φύεται ανάμεσα σε αβυσσώδη παραθαλάσσια βράχια, μόνο στις νησίδες Ημερη και Αγρία Γραμβούσα. Μοιάζει και μυρίζει σαν το χαμομήλι. Ανθίζει από τον Απρίλιο έως τον Μάιο. Τα σπέρματά του ωριμάζουν τέλη Μαΐου προς αρχές Ιουνίου και μετά το φυτό αρχίζει σιγά - σιγά να ξεραίνεται. Δεν χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο και

δεν γνωρίζουμε αν έχει φαρμακευτικές ιδιότητες. Περιγράφηκε για πρώτη φορά από τον Αυστριακό βοτανολόγο Karl Rechinger, ο οποίος το συνέλεξε το 1942.

• Στο πλαίσιο του προγράμματος ορίστηκε για την προστασία του περιοχή ΜΑΦ 45 στρεμμάτων στην νησίδα Αγρία Γραμβούσα.